

AZ ÓMAGYAR LABIÁLIS UTÓTAGÚ KETTŐSHANGZÓK KÉRDÉSÉNEK
VITÁJA ÉS VALÓSZÍNŰ MEGOLDÁSA

NYÍRI ANTAL

1. Az ómagyar labiális utótagú kettőshangzók kérdése már régóta foglalkoztatja a magyar nyelvtudományt. Legutóbb - 1973-ban - én is foglalkoztam ezzel a problémakörrel /Zur Frage der alt-ungarischen Diphthonge mit labialem Nachglied. MSFOu. 150: 252-259/; most nemcsak az ott elmondottakat fogom előadni, hanem újabb nyomós érvekkel erősítem meg az itt jelzett fejtegetés eredményeit.

2. Az általában elfogadott megállapítás szerint /vö. BÁRCZI GÉZA: *Magyar hangtörténet*² 90-99/ az ősmagyar kor végén és az ómagyar kor elején a következő labiális utótagú kettőshangzóink voltak: *iŷ*, /*üŷ*/, *ëŷ*, *eŷ*, *iŷ*, /*jŷ*/, *uŷ*, *oŷ*, *aŷ*; ezek azután hosszú *ú*, *ü*, *ó*, *ö* hangokká váltak; például *fiu*. **kiβŷ* > **kiβ* > *kiŷ* > *küŷ* / > *kü* 'Stein'/; **kiŷ* > *këŷ* / > *kö* *ua*./; *fiu*. **päne* > ősm. *feŷ* > *feŷ* / > *fë*~*fö* 'Kopf'/; *fiu*. **komβ* > ősm. *χoβ* > *hoŷ* / > *hó* 'Schnee', vö. *havas* 'schneeig'/; *fiu*. **kaβpŷ* > ősm. **χaloβ* > *háloŷ* / > *hálo* 'Netz'/; ősm. *luŷ* / > *lú* 'Pferd'/; *fiu*. **joke* > ősm. **joy* > óm. *joŷ* / > m. -*jó* 'Fluss', például *Sa-jó* folyónév/; honf. e. török **qumlaq* vagy **qumlay* > óm. *kumlay* > *kumloŷ* / > *komló* 'Hopfen'/; szl. *postavъ* > óm. *posztaŷ* > *posztoŷ* / > *posztó* 'Tuch'/. Vö. BÁRCZI GÉZA, i.m. 90, kk.

3. MÉSZÖLY GEDEON /*Nyelvtörténeti fejtegetések* 78-83; *Ómagyar szövegek* 169-74/ nem találja kielégítőnek ezt a magyarázatot az ómagyar labiális utótagú kettőshangzók meglétére nézve, és a félhangzó -*ŷ*, -*ŷ* helyett dentilabiális spiráns mássalhangzót feltételez, tehát *v* hangot, amely szerinte az

előtte levő rövid magánhangzót előbb megnyújtja, majd a *v* el-
tűnik, például: m. *lev* > *lév* > *lé* 'Suppe, Saft, Tunke', *rév* >
ré 'portus; Hafen' *miv* > *mív* > *mí* > *mi* /illetőleg: *mív* > *míuv* >
mű > *mu*/, *tiv* > *tív* > *tí* > *ti* 'ihr', *bév* > *bév* > *búv* > *bó* ~ *bú*
'weit', *fiv* > *fív* > *fúv* > *fúv* > *fí* ~ *fú* 'Gras'; HB. *uolov* -
MÉSZÖLY szerint egykorú kiejtése - *volóv* /=*mai való*/, másrészt:
váldv > *valá*, melynek többes alakja a GyulGl.-ban *valák*- 'seien-
de'; az általános vélemény szerint *tiü* > *ti* 'ihr', *fiü* > *fúü* >
fú 'Gras', *volou* > *való* 'seiend'.

A föltételezett *uü*, *üü* kettőshangzóról MÉSZÖLY GEDEON a
követezőket mondja: "... ha nyelvelmékeink bármely korszaká-
ban lett volna *uü*, olyan fonetikai képzettségű és pedáns orto-
gráfiájú pap nem akadt volna, aki azt a kimondani is nehéz,
meghallani is nehéz *uü* kettőshangzót írásban jelölte volna"
/Ómagyar szövegek, 136/. Ezek után igazat kell adnunk BÉNKŐ
LÓRÁNDnak /NyK. LIV, 58/, aki azt mondja, hogy az *uü*, *üü*
kettőshangzót nem tudja kimondani. Há tehát a XX. századbeli
magyar nyelvész nem tudja kimondani az *uü*, *üü* kettőshangzót,
nagyon kérdésesnek kell minősítenünk ezeket a kettőshangzókat.

MÉSZÖLY GEDEON ezen megállapítás alapján a HB. *ovga*
'oldja; er löse es' alakját így olvassa: óvgya, nem pedig így:
ovgya, mert ha ezt a szót a HB.-ben *ou* kettőshangzóval ejtet-
ték volna, a HB. ortográfiája szerint így volna írva: *ovgga*,
két -gg- betűvel, a magánhangzók közötti kettőzött mássalhang-
zót a HB. mindig két betűvel írja, például: "igg ember", ejtsd:
iggy embër 'éggý embër'; *Wimagguc*, *vimagguc*, e.: vimággvuk
'imádjuk', *uimaggomuc*, e.: vimággvomuk 'imádjunk' /imperat./,
oggun e.: oggyun 'adjon' /MÉSZÖLY, i.m. 170-173/.

A következőkben MÉSZÖLY bizonyító fejtegetését részlete-
sen kell idéznem: "Mivel azonban a HB.-ben nem két *g*-vel *ovgga*,
hanem egy *g*-vel *ovga* vagyon írva; ebből a HB. ortográfiája
szerint kétségtelen az, hogy az *ovga* alakban nem hosszú, hanem
egyszerű *gy* hangot jelöl a *g*. Ha a régi *ód*-nyelvjárás *óü*
igének *d*-je az imperativusz jelével hasonul, akkor a hasonu-
lásból éppúgy hosszú *ggy* keletkezik, mint ezekben az esetek-
ben: *féd*: *fédjen*, ejtsd: *féggýen*; *véd*: *védjen*, ejtsd:

véggyën; szid; szidjon, ejtsd: *sziggyon; széd; szédjën*, ejtsd: *szëggyën; ad; adjon*, ejtsd: *aggyon* - valóban a mai *adjon* régi hangváltozata a HB-ben *oggyun*, így írva: *oggun*. Kétségtelen tehát, hogy *fëd, véd, szid, széd, ad* típusú igék imperativuszában nemcsak a HB utáni nyelvekben, hanem a HB nyelvében is hosszú *ggy* volt.

Hasonlítsuk össze a *fëggyën, véggyën, sziggyon, szëggyën, vimágggyuk* /HB/, *aggyon, oggyun* /HB/, nyelvjárási és régi *öggya* / = oldja/, nyelvjárási *öggya* / = ua/ alakokkal az ilyen alakokat: *esdjën*, ejtsd: *esgyën, kérdjen*, ejtsd: *kérgyën, toldjon*, ejtsd: *tolgyon, mondjon*, ejtsd: *mongyon*, az összehasonlításból megállapíthatjuk azt a nyelvtörténetünk egész folyamán észlelhető állapotot, hogy az igető végső *-d* hangjának és az imperativusz jelének hasonulásából nem lehet hosszú *ggy*, hanem csak egyszerű *gy* abban az esetben, ha ama *d* hang előtt m á s s a l h a n g z ó van.

Ezután, ha megfigyeljük azt, hogy az *ad* imperativuszi alakja a HB-ben *oggun*, ejtsd: *oggyun*, az *old* < *öd* HB-beli imperativuszában pedig a *d* hangnak és az imperativusz jelének hasonulásából egyes *g*-vel írott *ovga* alak lett, vagyis egyszerű *gy* hangú alak keletkezett; ebből megállapíthatjuk azt, hogy az *ovga* írott alaknak *gy* hangja előtt a *v* betű nem magánhangzónak, hanem m á s s a l h a n g z ó n a k a jele.

A *v* betű pedig nem más mássalhangzónak a jele, hanem csupán a *v* hangé, mind ma, mind ezelőtt, mind a Halotti Beszéd korában; tehát a HB *ovga* szavának kiejtése: *ovgya* > *övgya* - benne közvetlenül az egyszerű *gy* előtt semmiféle magánhangzó, sem *ou* vagy *öu* kettőshangzó nem lehet. Szófejtés, hangtörténet és helyesírástörténet egyaránt bizonyítja az *ovga* alak *v* betűjének *v* hangú értékét" /MÉSZÜLY, *Ómagyar szövegek*, 171-172/.

4. BÁRCZI GÉZA ezt a bizonyító eljárást helytelennek tartja /MNy. XXXIX, 340, jegyzet/: "MÉSZÜLYnek az idézett helyen a HB. *ovga* és *oggun* eltérő alakjaiból levont következtetése nem állja meg a helyét, mert a magyarban félhangzó után a zárhang éppúgy viselkedik, mint mássalhangzó után; tehát *hajtja, hajtsa*, mint *tartja, tartsa*, és nem mint *hatja /hattya/, hassa*."

5. Erre Mészöly a következőket válaszolja /Ómagyar szövegek, 172-173./: "BÁRCZI ezt az érvelést lényegében SZINNYEITŐL vette át, tudniillik SZINNYEI írta a következő megjegyzést: /a HB-ben észlelhető/ » jelölésbeli pontosságra támaszkodva föltehetjük, hogy az *ovga* szó *gy*-je rövid volt, tehát hogy eső kettőshangzó után abban a korban sem ejtettek geminált mássalhangzót /vö. *odjun > oggyun* /írva: *oggun*/, ellenben *oud-ja* /írva: *ovga*/. Vö. ma: /*bot, lát/ bottyá, láttya, de: /rojt, fojt/ rojtya, fojtya*«.

A SZINNYEITŐL és BÁRCZITŐL itt érintett kérdés az, hogy az *old < öd /'solvit'/* igének *oud* vagy *oud* változata a *-ja* rag hozzáfüggesztésével *ougya /ougya/* lehetett-e? Egyszerű *gy*-vel vagy hosszú *ggy*-vel lehetett-e? A választ SZINNYEI úgy adta meg, hogy szemügyre vette a mai *rojt* és *fojt -ja* ragos alakját, BÁRCZI pedig úgy, hogy megnézte a mai *hajt-ja* ragos alakját. Így csakugyan azt láthatták, hogy ezek az alakok egyszerű *ty*-sek, nem hosszú *tty*-sek. De az a bökkenő, hogy a HB-ben nem *fojt*, nem *hajt* ige van, hanem az *old* ige, helytelen módszer tehát az, hogy az *ou ~ ou* kutatói mai *fojt*-ot *hajt*-ot faggatnak, a szóban levő *old ~ öd ~ oud* igének pedig nem is méltatják figyelemre sem mai, sem régi *-ja* ragos alakját. Ha máshol nem, CSÜRY BALINT Szamosháti Szótárában. Meggyőződhetünk abból, hogy a *rojtya, fojtya, hajtya* dacára az *oud* igenis úgy "viselkedik", hogy csakis *ougya* van, de *ougya* vagy *ougya* nincsen."

6. Ezzel BÁRCZI GEZA és Mészöly GEDEON között véget ért az ómagyar labiális utótagú kettőshangzók mivoltáról szóló vita, de a probléma nem oldódott meg.

7. Az ómagyar labiális utótagú kettőshangzók problémájának megoldásához EMIL PETROVICINAK "Egy magyar hangtanisajátosság tükröződése a román nyelv magyar kölcsönszavaiban" című előadása és az ehhez fűződő vita, megjegyzések és kiegészítések /MNY. LII, 6-26; MNYTK. 93/ által jutottunk közelebb. EMIL PETROVICI román nyelvtudós ugyanis bebizonyította, hogy a román nyelv magyar jövevényszavai között vannak olyanok is, melyekben a magyar *v* hangnak egy *u*-szerű hang felel meg, bár

a románban van dentilabiális *v* és volt is mindig. Ez csak úgy lehetséges, hogy az ómagyarból a román nyelvbe átkerült e csoportbeli jövevényszavakban az átadó magyarban eredetileg nem dentilabiális *v* volt, hanem bilabiális *w*/=*β*/, melynek variánsa az *ɥ*, például: román *Timișoara* /vö. m. *Temesvár*/, rom. *Oarda* /vö. m. *Várda*/, rom. *toluoai* /vö. m. *tolvaj*/ stb. /BARCZI G., *Hangtört.*² 110/; példák a román dentilabiális *v*-re: *a veni* 'jönni', *Avram* 'Abrahám'.-Nyilvánvaló tehát, hogy a mai *v* hangot tartalmazó olyan magyar szavak, melyeket átvett a román nyelv is, az átvétel korában a magyarban nem dentilabiális *v*-vel hangzóttak, mert ilyen hangja az átvétel korában is volt a román nyelvnek, tehát: ha a *Várda* hn. a románba kerülés korában is *v*-vel hangzott volna, a románban is *Varda*-nak hangzanék, nem *Oarda* lenne a hangalakja. Ez nyilván az átadó magyar *Warda* román megfelelője lehet.

8. EMIL PETROVICI ezen megállapításának figyelembevételével TÜRÖK GÁBOR /*A magyar v hangok történetéhez*. MNY. LIII, 368-75/ az ómagyar labiális utótagú kettőshangzókra nézve a mai nyelvjárások, a helyesírástörténet és a régi magyar nyelvtanok tanítása alapján arra az eredményre jutott /MNY. LIII, 375/, hogy: "A HB. *ovga* adatának olvasata esetében BARCZI és MESZÖLY vitájában /vö. BARCZI: MNY. XXXIX, 340, *A m. ly kérd.* 22-3; MESZÖLY, *Óm. szövegek nytört. magyarázatokkal* 171-2; stb.; másként BENKŐ, *A m. ly kérd.* 39/ a középben lehet az igazság: a *gy* előtt szerintem is mássalhangzó lehet a valószínűbb olvasat, de nem *v*, hanem *β*. Régi nyelvmélekeink, némely *uɥ*, *uʝ* diftongikus vagy hosszú monoftongikus olvasata helyett is valószínűbbnek tetszik előttem az *uβ*, *uʝ* olvasatú megoldás, mely szintén félutat jelent egyrészt a régebbi és általánosan elfogadott felfogás /vö. pl. BARCZI: MNY. XXXIX, 340, XL, 290, *Hangtört.* 68/, másrészt MESZÖLY: *Nytört. fejtegetések a HB. alapján* 28, 78; MNYv. II, 169, III, 97/ és BEKE /Nyr. LIX, 15/ véleménye közt."

TÜRÖK GÁBOR ebben a cikkében megállapította a bilabiális *w*-nek az ómagyar kor utáni meglétét; felismerte továbbá a szóban forgó diftongusok *ɥ*, *ʝ* labiális utótagjának a bilabiális *w*-vel való összefüggését; az ómagyar *ovga* = *owgya* v. *owgya* ejtés valószínűleg helyes. Mivel azonban e problémának az uráli korszaktól az ómagyar kor végéig folyó történetét

nem vizsgálta meg, és fonológiai szempontból sem elemezte ezt a kérdést, TÜRÖK GABOR nem juthatott végleges megoldásra. Ezt maga TÜRÖK GABOR is elismeri, mondván: "Dönteni természetesen csak újabb vizsgálatok dönthetnek mindezen futólag érintett kérdésekben" /MNy. LIII, 375/.

9. A labiális utótagú ómagyar kettőshangzók ügyének újból felvetett illetően állása indokolttá teszi, hogy ezt a kérdést hangtörténeti, fonetikai és fonológiai szempontból újra megvizsgáljuk, és megállapítsuk, volt-e az ómagyar nyelvben bilabiális *w*. Ha ez bizonyossá válik, megállapítható, hogy a bilabiális *w* mint fonéma a PU., illetőleg a PFU. kor óta körülbelül a XIV. század végéig állandóan megvolt; ezáltal azonban az ómagyar labiális utótagú kettőshangzó problémája is helyes megvilágításba kerül, és így megoldódik a BARCZI és MÉSZÖLY felfogása közötti ellentét is.

Közismert hangtörténeti tény, hogy a bilabiális *w* az uráli, illetőleg a finnugor korszakban szókezdő és szóbelseji helyzetben egyaránt előfordult; megvan ez még ma is a csere-miszben és az obi ugor nyelvekben, a többi finnugor nyelvben dentilabiális *v* lett, illetőleg a labiális *u*, *ü*, *o* mellett szórványosan eltűnt /LAKÓ GYÖRGY, *A magyar hangállomány finnugor előzményei*. NyÉrt. 47: 26; HAJDÚ PÉTER, *Bevezetés az uráli nyelvtudományba*. 107/. Vö. m. *vaj* ~ *vog*, osztj. *voj* ~ *zürj*. *vuj* ~ *cser.új* ~ *fi. voi*; m. *kō*, *kōv* ~ *vog*. *kāw* ~ osztj. *kew* ~ *votj.kō* ~ *md. kev* ~ *fi.kivi* /HAJDÚ, *Bev.*107./.

A bilabiális *w* azonban kétségtelenül megvolt az ómagyarban is. Ennek az a határozott bizonyítéka, hogy a PFU. **-p*- hangnak a mai magyarban *v* a megfelelője, ez azonban csakis *w*-ből keletkezhetett; vö. PFU. *čupa* /HAJDÚ, *Bev.*102/> ósm.* *sowá-nyu* > m. *sovánny* 'mager'; PFU. **ršps* > ósm. **ruwo-szu* > m. *ravas* 1. 'Fuchs', 2. 'schlau'. A magyar *árva* szó *-v*-je is fiu.**-p*-re megy vissza, talán a *téved* *-v*- hangja is /LAKÓ, i.m. 36, HAJDÚ, *Bev.* 100/, ez azonban szintén közbeeső *-w*- fokon keresztül volt lehetséges.

Bizonyos esetekben a PU., a PFU. és a PUG. **-m*- is > ósm. **-w*-> m. *-v*-∅ lett, például PFU.* *lēme* vagy **lēme*

/MSzFE., TESz./ > ósm. *lewü > óm. *lēw* / > nyj. *lē* / > m. *lēv* > *lē*: *levet* 'leves; Suppe'; PU. **nime* /MSzFE., TESz./ > ósm. **newü* > óm. *nēw* > m. *nēv*: *nevet* 'Name'; MÉSZÖLY GEDEON is hivatkozik /*Ómagyar szövegek*, 169/ a PFU, *-m- > m. -v-, illetőleg -v megfelelésre. - PUG. **pimə* /MSzFE., TESz./ > ósm. **fiwü* > óm. *fiw* ~ *fūw* > *fīw* ~ *fūw* /vö. óm. 1248 k.: *fiu*, 1297: *fyu* BARCZI *Ht.*² 92; *fīv* 'fű' PENAVIN O. *Szlav. szótár*, 282/ > *fī* ~ *fū*: *fivet* ~ *füvet* 'Cras'.

Az ómagyar *fiu* és *fyu* adatainak *fiw* vagy *fīw* olvasatát BARCZI GÉZA is lehetőségek tartja, ugyanis megállapítja /i. m. 91/: "Minthogy az ómagyar korszak elején a magyarban valószínűleg nem volt *v*, hanem a későbbi *v*-nek β [=w] felelt meg, tehát az *u*, *ū* -höz igen közel álló hang, lehetséges, hogy egy darabig *u*, *ū* ~ β [=w] variánsok váltogathatták egymást magánhangzó után." Hasonlóképpen nyilatkozik BARCZI másutt is /*Ht.*² 93/: "...az *ū* palatális színezetű β-vel is váltakozhatott..." - Megemlítek itt még egy példát az *ou* helyetti *ow* hangkapcsolatra: PU. **kumə* /MSzFE., TESz./ > ósm. **χowu* > **χow* > óm. *how* > *hōw* > m. *hō* 'Schnee': *havas* 'schneeig'; a szövégen a -w előbb megnyújtotta az előtte levő rövid magánhangzót, így tűnt el a -w.

Hogy az ómagyarban vitathatatlanul megvolt a *W* fonéma, annak előkerültek újabb bizonyítékai is két magyar nyelvjárásból. 1973 októberében vettem magnóra /s e két adatot be is mutattam a Nyelvtud. Társ. szegedi csoportja 1974-ben megtartott ülésén/ a jugoszláviai Bánuta községben a következő adatot: *szaruv* 'szarv'. Amikor ezt az adatot meghallottam adatközlőmtől, szinte megdöbbentem, és visszatérve Magyarországra, nyomban tüzetesen átvizsgáltam az addig publikált nyelvjárás közleményeket, hogy nincs-e efféle feljegyezve más magyar nyelvjárásról is. Hamarosan kitűnt, hogy IMRE SAMU már 1941-ban közölte a következő becses adatokat: *szarob* 'szarv', *szarbat* 'szarvat', *szarba* 'szarva'; *tehēnszarob* /*A felsőőri földművelés* 85/. Hasonlóképpen 1973-ban is /*Felsőőri tájszótár*, 156/. Ez csak úgy lehetséges, hogy a bánutai *szaruv* 'szarv' hangtani előzménye óm. **szaruw* volt, mely Felsőőrön **szarow* > *szarob* lett.

A felsőőri *szarob* nemcsak azt igazolja, hogy ennek előzménye *szarow* volt, hanem azt is, hogy a *szarow* -w hangja mássalhangzó volt, s az előtte levő *o* hanggal nem *oy* diftongust alkotott, hanem -ow hangkapcsolatot, melyből később -ob /*szarob*/ hangkapcsolat lett. Ez amellet szól, hogy a HB. *ovga* csakugyan így olvasandó: *óvgya* 'oldja'.

Ezt igazolja az *old* etimológiája is. RÉDEI KARÓLY /NyK. LXII, 124-5/ bebizonyította, hogy a mai *ód* > *old* 'er löst etw.' -d eleme gyakorító képző; az előtte levő *ó*- tő ősm. **ay*- vagy **oy*- előzményből fejlődött, melynek PFU alakja **ana* lehetett: **oy-dy* > *ow-d* > *ó-d* > *old*.

Összefoglalva az eddigieket, megállapíthatjuk, hogy a *W* fonéma az uráli kortól kezdve megvolt az ősmagyarban is egészen a XIV. századig; ez a *W* az ősmagyarban és az ómagyarban megvolt a szó elején, a szó belsejében és a szó végén is /ez utóbbi az ómagyarban/, és ez később dentilabiális *v* lett. Vö. minderre a *kő*: *követ* 'Stein', *ravasz* 'Fuchs, schlau', *hó*: *havat* 'Schnee', *név*: *nevet* 'Name', *lé*: *levet* 'leves; Suppe' *tő*: *töve* 'Wurzel', -*jó* 'folyó', például: *Sa-jó*, *Berek-jó* > *Berettyó*, *Hév-jó* > *Hejő* stb.

Fonetikailag nézve: az *ɥ*, *ʏ* és a *w* [=β] egymás variánsai. Ezt a tényt BARCZI is elismeri, és a fonetikai kutatások eredményei is igazolják. OTTO VON ESSEN /*Allgemeine und angewandte Phonetik* 66/ a következőket mondja: "Als Halbvokale werden solche Lautbildungen bezeichnet, die genetisch und genematisch an der Grenze des vokalischen Charakters liegen. Sie werden z. T. schon so eng gebildet, dass sie kaum noch Öffnungslaute zu nennen sind und klanglich schon ein mehr oder weniger merkbares Beigeräusch enthalten, z. T. werden sie aber auch schlaffer und weiter artikuliert als die nächstliegenden, ausgeprägten Vokale; jedenfalls sind sie in keiner der bekannten Sprachen Akzentträger."

A β hangról ugyanő a következőket mondja: "Tritt bei β noch Lippenrundung hinzu, so dürfte sich die Schreibung *ɥ* empfehlen" /i.m. 74/. - TÜRÖK GABOR is megjegyzi: "hogy a β és *ɥ* vagy *ʏ* közt, sőt a β és *v* közt sincsenek szilárd, éles határok" /MNy. LIII, 371/.

HAJDÚ PÉTER /Bevezetés az urdúi nyelvtudományba 27/

megállapítja, hogy fonológiai szempontból a *v* és a *w* ugyanaz a hang. Ebből az is következik, hogy a *w*, az *u* és az *ü* később a *v* ugyanazon fonémának allofonjai.

A következő, amire rá kell mutatni, az az, hogy az *i* és az *u*, *ü*, illetőleg a *w* mássalhangzó előtt nem szemivokális, hanem mássalhangzó.

Ezt a következő példák igazolják: *vérteleni* 'panzern': *vérttel* ejtsd: *vértel* 'mit Harnisch'; *ö mond* valamit 'er sagt etwas' és a *mondd* 'sage!' imperativus; az *r* utáni *tt* a *vérttel* 'mit Harnisch' szóban és az *n* utáni *dd* a *mondd!* szóban éppen olyan hosszan hangzik, mint az *r* utáni rövid *t* a *vérteleni* 'panzern'szóban és az *n* utáni *d* az "*ö mond* valamit" 'er sagt etwas' kifejezésben.

Ugyanúgy nem állhat *j* és *w* után sem hosszú vagy ikerített mássalhangzó, például: *partja* ejtsd: *partya* 'sein Ufer' és *rojtja*, ejtsd: *rojtya* 'seine Franse', *tartja*, ejtsd: *tartya* 'er hält es' és *fojtja*, ejtsd: *fojtya* 'er erstickt es', *hajtja*, ejtsd: *hajtya* 'er treibt es' stb.

Ha összehasonlítjuk az iménti kvantitás-viszonyokat az *ldj > lgy* és a *vgy* hangkapcsolatokban levő *gy* időtartamával ezekben a szavakban: *oldja* ejtsd: *olgya* 'er löst es' és 'er löse es', továbbá a nyelvjárási *övgya* /*ösvja* / 'er hütet es' és 'er hüte es', akkor azt tapasztaljuk, hogy *r*, *j*, *n*, *l*, *v* után nem állhat kettős, illetőleg hosszú mássalhangzó.

Hogy a *v* és a *w*, amint láttuk, ugyanazon mássalhangzó fonéma realizációja, nyilvánvaló, hogy az óm.w hang úgy viselkedik, mint általában a mássalhangzók. Ebből az következik, hogy az ómagyar *w* után nem állhat hosszú, illetőleg kettőzött mássalhangzó, ezért az ómagyar *ovga* szó a Halotti Beszédben vagy *ovgya*, vagy pedig *övgya* volt, vagyis nem volt diftongus HB. *ovga* szavában.

Ez a sajtáság jellemezte nemcsak az itt elemzett *iw*, *uw*, *uw*, *ow* hangkapcsolatot, hanem az *ow* és *üw* hangkapcsolatot is, de a társadalmi tudatban e hangkapcsolatok *w*-je is a *w* fonéma allofonja volt.

Voltaképpen tehát BARCZI GÉZA és MÉSZÖLY GEDEON fölfogása között nincsen merev ellentét ebben a kérdésben. BARCZI GÉZA inkább fonetikai, MÉSZÖLY GEDEON pedig inkább fonológiai szempontból vizsgálta meg ezt az ómagyar hangtörténeti jelenséget; a hangtörténet a fonetika és a fonológia egybehangzó vallomása alapján nem labiális utótagú kettős hangzók ezek, hanem olyan hangkapcsolatok, melyeknek második tagja az ómagyar társadalmi tudatban *W* fonéma volt, vagyis *iw*, *úw*, *ow*, *aw*, és *öw* hangkapcsolatok; ezek azután hosszú *í*, *ű*, *ó*, *ő* hangokká váltak.

DIE DISKUSSION ÜBER DIE SOGENANNTEN ALTUNGARISCHEN
DIPHTHONGE MIT LABIALEM NACHGLIED UND DEREN WAHR-
SCHEINLICHE LÖSUNG

von
A. NYÍRI

Der Verf. führt neue lautgeschichtliche, etymologische, phonetische und phonologische Beweise dafür an, dass es in der altungarischen Sprache keine Diphthonge mit labialem Nachglied *iŷ, uŷ, ɛŷ, øŷ, iŷ, uŷ, oŷ, aŷ* gab, dafür existierten folgende Lautverbindungen: *iw, úw, ɛw, øw, ow, uw, ow, aw*, die dann zu *í, ú, é, ø, ú, ó* wurden.